

Европейски съд по правата на човека

Рьомен и Шмит срещу Люксембург (Roemen and Schmit v. Luxembourg)

Жалба № 51772/99

Решение от 25 февруари 2003 г. на IV отделение на Съда
(резюме)*

Чл. 10: свобода на словото, защита на журналистическите източници; **чл. 8:** право на зачитане на личния живот и жилището.

Защитата на журналистическите източници е важно условие за свободата на словото и никаква намеса не би могла да бъде съвместима с чл. 10 от Конвенцията, ако не е оправдана от гледна точка на по-значим обществен интерес. Макар и да не е довело до резултат, претърсването на жилището и работното място на журналист, проведено с цел да се открие източникът му, представлява по-сериозна намеса от едно нареждане за разкриване самоличността на информатора. Правителството следва да убеди Съда, че подобна намеса е била абсолютно необходима за постигането на законна цел.

Претърсването, проведено в кантора на адвокат, и изземването на документи, отнасящи се до негов клиент, представляват намеса в правата по чл. 8, т. 1. При преценката дали тази намеса отговаря на условията по т. 2 на чл. 8 следва да се има предвид, че изключенията, установени там, трябва да се тълкуват ограничително и нуждата от прилагането им в даден случай трябва да бъде убедително доказана.

Фактите по делото

Жалбоподателите г-н Роберт Рьомен, който работел като журналист, и г-жа Ан-Мари Шмит, адвокат по професия, живеели в Люксембург.

На 21 юли 1998 г. първият жалбоподател публикувал във всекидневника "Летзебюргер журнал" (Lëtzebüerger Journal) статия, озаглавена "Министър У. осъден за данъчна измама". В нея той разкривал, че на министъра е наложена парична глоба за извършени от него измами с данък върху добавената стойност и представял документи, които доказвали, че решението на началника на Службата за регистрация и държавна собственост за налагане на глобата е било постановено на 16 юли 1998 г. и връчено на министъра няколко дни по-късно. Впоследствие това решение било предмет на обсъждане и в други вестници. Въпросът бил повдигнат и в парламента.

На 24 юли 1998 г. министърът предявил иск за вреди срещу първия жалбоподател и "Летзебюргер журнал", но районният съд отхвърлил претенциите му, като приел, че публикуването на въпросната статия попада в обсега на свободата на словото. Това решение било отменено от апелативния съд на 27 февруари 2002 г.

На 4 август 1998 г. министърът подал оплакване за извършено престъпление. На 21 август прокурорът поискал от съдия-следователя да предяви обвинения срещу първия жалбоподател за ползване на информация, получена в резултат на разкриване на служебна тайна, и срещу неизвестен извършител за разкриване на служебна тайна, като в рамките на производството да бъдат претърсени жилището на жалбоподателя, офисите на "Летзебюргер журнал" и офисите на Службата за регистрация и държавна собственост.

Претърсването на жилището и работното място на първия жалбоподател

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

На 19 октомври 1998 г. съдия-следователят издал заповеди за претърсване на жилището и работното място на първия жалбоподател, които били изпълнени още същия ден, но не били открити никакви доказателства.

На 21 октомври 1998 г. жалбоподателят обжалвал заповедите, като между другото твърдял и нарушение на чл. 10 от Конвенцията и се позовавал по-специално на защитата на журналистическите източници. Районният съд отхвърлил оплакванията му с решенията си от 9 декември 1998 г., като постановил, че е било налице съмнение за извършване на редица престъпления и поради това съдия-следователят е имал право да разпорежи извършването на следствени действия за потвърждаване на доказателствата, с които вече разполагал. Действията на властите не били накърнили свободата на словото и свободата на пресата, гарантирани от Конвенцията. Това решение било потвърдено от апелативния съд на 3 март 1999 г.

Претърсването на адвокатската кантора на жалбоподателката

На 19 октомври 1998 г. съдия-следователят издал заповед за претърсване и на кантората на жалбоподателката, която била адвокат на г-н Рьомен в производството пред вътрешните съдилища. При претърсването било иззето поверително писмо с дата 23 юли 1998 г. от началника на Службата за регистрация и държавна собственост до министър-председателя, което според жалбоподателката било изпратено анонимно в редакцията на "Летзебюргер журнал". Впоследствие заповедта за обиск била отменена от районния съд на основание нарушение на законовите изисквания относно претърсване на адвокатска кантора и на 11 януари 1999 г. писмото било върнато.

Същия ден била издадена нова заповед, в която освен общото изброяване на търсените доказателства, изрично се посочвало и въпросното писмо. Второто претърсване било проведено същия ден и писмото било взето отново. В изпълнение на изискванията на Закона за адвокатурата то било извършено в присъствието на съдия-следовател, представител на прокурора и председателя на адвокатския съвет.

Жалбоподателката атакувала пред съда и втората заповед, но тя била потвърдена от районния и апелативния съд с решения съответно от 9 март и 20 май 1999 г.

Резюме на решението на Европейския съд

I. Твърдяното нарушение на чл. 10 от Конвенцията по отношение на първия жалбоподател

A. Становища на страните

43-45. Първият жалбоподател се оплаква, че правото му като журналист да откаже да разкрие своите източници е било нарушено в резултат на поредицата претърсвания, проведени от властите с цел да разкрият самоличността на лицето, отговорно за твърдяното нарушение на служебната поверителност, т.е. на неговия информатор.

Правителството оспорва това твърдение. То отбелязва, че претърсванията не са довели до целения резултат и единственият иззет документ не е бил използван от жалбоподателя като източник при написването на статията. Жалбоподателят не бил принуден да разкрие източника си. Правителството подчертава още важността на разследването по подозрение в разкриване на поверителни сведения за ефективното функциониране на обществените институции.

Б. Преценката на Съда

(а) Основни принципи

"46. Свободата на словото е една от основите на демократичното общество и гаранциите, които трябва да бъдат предоставени на пресата, имат специално значение. Защитата на журналистическите източници е един от крайъгълните камъни на свободата на пресата. Липсата на такава закрила би могла да възпре източниците да съдействат на медиите при информирането на обществеността по

въпроси от обществен интерес. В резултат на това може да се подкопае жизнено важната роля на пресата на обществен страж и да се накърни способността ѝ да предоставя достоверна и надеждна информация. Като се има предвид важността на защитата на журналистическите източници за свободата на словото в едно демократично общество, никаква намеса не би могла да бъде съвместима с чл. 10 от Конвенцията, освен ако е оправдана от гледна точка на по-значим обществен интерес. Ограниченията на конфиденциалността на журналистическите източници изискват най-внимателно изследване от страна на Съда. Неговата задача при упражняването на контролната му функция е не да заеме мястото на националните власти, а да провери с оглед изискванията на чл. 10 решенията, постановени от тях в рамките на правомощията им за преценка. При осъществяването на тази задача Съдът трябва да разгледа оспорената намеса в светлината на случая като цяло и да реши дали основанията, посочени от националните власти за да я оправдаят, са "релевантни и достатъчни" (виж решението по делото [Гудуин с/у Обединеното кралство](#)¹ от 27 март 1996 г., *Reports of Judgments and Decisions* 1996-II, стр. 500-501, §§ 39-40).

(б) Приложение на горните принципи в настоящия случай

47-48. Съдът приема, че несъмнено е налице намеса в правата на първия жалбоподател по чл. 10, т. 1 от Конвенцията, тъй като двете претърсвания – на жилището му и на работното му място – са били проведени с цел установяване самоличността на служителя, предоставил поверителната информация, или казано по друг начин, са целели разкриване на журналистически източник. Фактът, че са се оказали безрезултатни, е ирелевантен в случая и по никакъв начин не променя тяхната цел.

Проблемът, който се поставя пред Съда, е "дали тази намеса е била оправдана съгласно втората точка на чл. 10, т.е. дали е била "предвидена от закона", дали е преследвала законна цел и дали е била "необходима в едно демократично общество" (виж решението по делото [Лингенс с/у Австрия](#)² от 8 юли 1986 г., А.103, стр. 24-25, §§ 34-37).

49-51. Страните са единодушни, че предприетите мерки са били "предвидени от закона". Съдът се присъединява към това становище и счита също, че те са имали "законна цел", а именно предотвратяване на безредици и престъпления. Главният въпрос е дали са били "необходими в едно демократично общество" за постигане на тази цел. За да отговори на този въпрос, Съдът изследва дали намесата е отговаряла на належаща обществена нужда, дали е била пропорционална на преследваната цел и дали съображенията, изтъкнати от националните власти за да я оправдаят, са релевантни и достатъчни.

52-53. Според Съда оспорваните действия без съмнение засягат защитата на журналистическите източници, тъй като са били предназначени да установят самоличността на служителя, отговорен за твърдяното разкриване на служебна тайна, и последващи закононарушения, извършени от жалбоподателя в рамките на журналистическата му дейност. Вътрешните съдилища са приели, че не е налице нарушение на чл. 10 от Конвенцията, т.е. че претърсванията, разпоредени с цел да се съберат доказателства и да се установи истината относно възможно престъпление, предизвикало или подпомогнало публикуването на статия във вестник, не нарушава свободата на словото или свободата на пресата.

54. Съдът подчертава, че в статията си жалбоподателят се е позовал на доказан факт, разкриващ налагането на данъчна глоба на министър въз основа на решение на компетентен орган. Ето защо няма съмнение, че статията е обсъждала проблем от общ интерес и че подобна намеса не би могла да бъде съвместима с чл. 10 от Конвенцията, освен ако е оправдана от гледна точка на по-значим обществен интерес (виж решението по делото [Фресоз и Роар с/у Франция](#)³ от 21 януари 1999 г., ECHR 1999-I).

55. Освен това изявленията на прокурора от 21 август 1998 г. съдържат индикация, че разследването е започнало едновременно срещу жалбоподателя и срещу служители от Службата за регистрация и държавна собственост. И докато претърсването на жилището и офиса на първия

¹ Goodwin v. the United Kingdom

² Lingens v. Austria

³ Fressoz and Roire v. France

жалбоподател е било проведено веднага след това, действия срещу заподозрените служители са били предприети едва по-късно.

56. Съдът е съгласен с неоспорения от правителството довод на жалбоподателя, че съдия-следователят, вместо разпоредените претърсвания, е можел да прибегне до други мерки за разкриване на твърдените престъпления, като например разпит на служители от Службата за регистрация и държавна собственост. Правителството не е доказало, че без да бъдат претърсени жилището и работното място на жалбоподателя властите не биха били в състояние да установят дали е извършено нарушение на професионалната тайна и по-късно ползване на придобита по този начин информация.

“57. По мнение на Съда е налице съществено различие между разглеждания случай и този по делото *Гудуин*. При него на журналиста е било връчено нареждане да разкрие своя информатор, докато в настоящия случай са били претърсени жилището и работното място на първия жалбоподател. Съдът счита, че макар и да не е довело до резултат, претърсването, проведено с цел да се разкрие журналистически източник, представлява по-сериозна мярка от нареждането за разкриване самоличността на източника. Това е така поради факта, че следователи, влизащи в работните помещения без предизвестие и снабдени със заповеди за обиск, имат много широки правомощия, тъй като по дефиниция имат достъп до всички документи, съхранявани от журналиста. (...) Ето защо Съдът счита, че претърсването на жилището и работното място на първия жалбоподател накърняват защитата на журналистическите източници дори в по-висока степен, отколкото в случая *Гудуин*.”

58. В светлината на гореизложеното Съдът стига до заключението, че правителството не е доказало спазването на баланс между конкуриращите интереси, а именно защитата на източниците от една страна и предотвратяването и наказването на престъпления от друга. В тази връзка той подчертава отново: “[С]ъображенията, които трябва да бъдат взети предвид от органите по Конвенцията при преценката им по чл. 10, т. 2, накланят везната на конкуриращите интереси в полза на интереса на демократичното общество от осигуряване на свободна преса” (виж решението по делото [Гудуин с/у Обединеното кралство](#), цитирано по-горе, § 45).”

59-60. Ето защо Съдът е на мнение, че макар съображенията, изтъкнати от националните власти, да могат да бъдат приети за “релевантни”, те не са “достатъчни” да оправдаят претърсването на жилището и работното място на жалбоподателя.

Поради това следва да се приеме, че спорните мерки са непропорционални и са нарушили правото на жалбоподателя на свобода на словото, както то е гарантирано от чл. 10 от Конвенцията⁴.

II. Твърдяното нарушение на чл. 8 от Конвенцията по отношение на жалбоподателката

A. Становища на страните

Страните не спорят, че претърсването на адвокатската кантора на жалбоподателката и изземването на документи от там представляват намеса в правата ѝ по чл. 8, т. 1 от Конвенцията. Правителството обаче поддържа, че намесата е отговаряла на изискванията, установени в т. 2 на същата разпоредба. Жалбоподателката защитава противоположното становище.

Б. Заключение на Съда

64-67. Съдът припомня, че защитата, предоставена от чл. 8, може да се разпростре и по отношение на мястото, където едно лице упражнява своята професия (виж решението по делото [Ниемец с/у Германия](#)⁵ от 16 декември 1992 г., А.251-В, § 30).

Той възприема позицията на жалбоподателката, че претърсването на адвокатската ѝ кантора и изземването на документи, отнасящи се до клиента ѝ, представляват намеса в правата по чл. 8, т. 1. Счита, че тази намеса е била “в съответствие със закона”, тъй като в законодателството на Люксембург са се съдържали както общи правила за провеждане на претърсване и изземване на документи, така и

⁴ Решението е единодушно.

⁵ Niemietz v. Germany

специални норми за случаите, когато тези мерки се прилагат в кантори или жилища на адвокати. Съдът приема освен това, че намесата е преследвала “законна цел”, а именно предотвратяването на безредици и престъпления.

68. Що се отнася до нейната “необходимост”, Съдът припомня, че “[и]зключенията, установени в т. 2 на чл. 8, трябва да се тълкуват ограничително и нуждата от прилагането им в даден случай трябва да бъде убедително доказана” (виж решението по делото *Кремьо с/у Франция*⁶ от 25 февруари 1993 г., А.256-В, § 55).

69-71. Съдът отбелязва, че за разлика от делото *Ниемец* в настоящия случай претърсването е било съпроводено от специални процедурни гаранции, а именно заповедта е била изпълнена в присъствието на съдия-следовател, на представител на прокурора и на председателя на адвокатския съвет. От друга страна, заповедта е предоставяла широки правомощия на следователите, тъй като в нея се е говорело общо за предмети, документи, вещи и изобщо всичко, което би могло да спомогне за установяването на истината относно вероятните престъпления. При това крайната цел на претърсването на адвокатската кантора на жалбоподателката е била да се разкрие източник на информация на журналист посредством адвоката на последния. Така то се е отразило върху правата на първия жалбоподател по чл. 10. Освен това, обискът не е бил пропорционален на преследваната цел, особено като се има предвид, че е бил проведен в началната фаза на производството.

В светлината на гореизложеното и по съображения, аналогични на изложените в решението по чл. 10, Съдът смята, че правата на жалбоподателката по чл. 8 от конвенцията са били нарушени⁷.

Съдът уважава частично исканията на жалбоподателите за обезщетение и искането на първия жалбоподател за разноски. Определя по справедливост обезщетение за претърпени неимуществени вреди в размер на 4000 евро за всеки от тях и присъжда 11 629,41 евро за направените от първия жалбоподател разноски.

⁶ *Cremieux v. France*

⁷ Решението е единодушно.